

Zeeuwse ansjovisvissers vechten voor hun bestaan

Na slechte vangstjaren is afgelopen zomer op de Oosterschelde weer redelijk ansjovis gevangen. Toch is de toekomst van de laatste 'weervissers' ongewis. Een stichting voor behoud van industrieel erfgoed moet de familie Van Dort uit Bergen op Zoom verlichting brengen. Maar wat als de vangst volgend jaar weer tegenzit? "Makreel, makreel, makreel. Weer geen ansjovis, dit is toch niet normaal!"

In een besneeuwd Brabants berkenbos oogsten drie vissers vijf meter lange staken. Stoom kringelt rond hun bezwete lijven als ze de palen een voor naar een aanhanger dragen.

Enkele kilometers uit de kust van Bergen op Zoom gaan de staken de zeebodem in. De mannen staan in waadpakken in een metertje water op een zandplaat in de Oosterschelde. Hun van staken gefabriceerde weerfuik is over een lengte van pakweg een kilometer op enkele plaatsen weggeslagen door storm en stroming. De gaten moeten gedicht voordat de voorjaarszon het water opwarmt en vanaf half april paarijpe ansjovis aantrekt.

Zeventiende eeuw

Het is windstil. Een schraal zonnetje verdrijft de winterkou die nog uit het zeewater opstijgt. Cor van Dort (79), zoon Corné (48) en schoonzoon Henk van Schilt (50) werken zwijgzaam. Als de staken staan, rollen ze op de inmiddels drooggevallen zandbank een fijnmazig net uit waar geen ansjovis doorheen zwemt. Met krammen bevestigen ze het net aan de staken, precies zoals Zeeuwse ansjovisvissers het al eeuwen doen. Hun handelingen zijn vrijwel identiek aan die van hun voorgangers. Die plaatsten hier halverwege de zeventiende eeuw de eerste ansjovisfuiken op exact dezelfde wijze. Het enige verschil met de 'weervissers' van toen is dat er nu een dieselmotor pruttelt die een zandzuigertje aandrijft. Zo is er minder spierkracht nodig om de zware staken in de grond te steken. Aan de vangsttechniek zelf, is niets veranderd.

Het zijn sfeervolle beelden die in de documentaire *Verdronken land, 'de laatste weervissers'* het verhaal vertellen van de laatste ansjovisvissers uit Bergen op Zoom. Met hun arbeidsintensieve vistechneek proberen de laatste weervissers in 'de ansjovisweken' Bergse smulpapen tevreden te houden. Want naast asperges en aardbeien willen die minstens eens per jaar een pondje ansjovis eten. Maar de derde van de drie Bergse A's laat zich niet zo makkelijk meer consumeren. Er is in heel Bergen op Zoom - en daarmee in heel Nederland - nog maar een vissersfamilie over die op Zeeuwse ansjovis vist. En die familie vangt lang niet meer zoveel als vroeger.

Onheilspellend

Half mei. Afnemend tij op de Oosterschelde. Cor, Corné en Henk staan opnieuw in hun waadpakken in het zeewater. Dit keer om de buit binnen te halen. Aan de brede kant van hun V-vormige visserij rollen ze een drijfnet uit waarmee ze de vis verder de 'weerkamer' in drijven, tot aan een smal fuikgat. De blik van de mannen is onheilspellend. Er is onder water en aan de oppervlakte weinig leven te ontdekken. Hooguit wat 'omvis', de reguliere bijvangst van geep en makreel. Dan verwijdert een van de mannen een hor. De ingesloten vissen ruiken de vrijheid maar zwemmen regelrecht in een verzwaard, groot uitgevallen schepnet. Aan de zijkant van de boot wordt de vangst met emmertjes aan boord gehesen. "Makreel, makreel, makreel. En wat geep. Maar weer geen ansjovis verdomme, dat is toch niet ➤

normaal," klaagt Corné van Dort. "Nog nooit zoiets meegemaakt," moppert vader Cor. Ik vis al zestig jaar, dit is superslecht. Dat is echt jaren geleden. Maar het kan nog, het is pas half mei."

Brabantse ansjovisvissers vissen van half april tot half juli. In die maanden zoekt ansjovis het ondiepe, relatief warme Zeeuwse water op om te paaïen. Om maximaal te kunnen profiteren vissen Cor, Corné en Henk zeven dagen per week, met het tij mee, zelfs twee keer per dag. "Het zijn tien intensieve weken," vertelt Henk van Schilt aan de telefoon. Maar met z'n drieën is het goed vol te houden." Wat minder goed is vol te houden zijn de tegenvallende vangsten en inkomsten. De documentaire van Marjolein Van Poppel, gemaakt door SoMMedia en tbs Productions, werd geschoten in 2009. Achteraf blijkt dat jaar met de jaren 2007 tot 2010 voor de Bergse ansjovisvangst extreem slecht te zijn uitgepakt.

Wispelturige vis

Voorjaar en zomer 2011 is er voor het eerst weer redelijk gevangen, vertelt Henk van Schilt. "Tussen de vijf- en tien ton, is redelijk tot goed." Veel specifieker wil hij, zoals de meeste vissers, niet zijn. Bij een gemiddelde prijs van zo'n achtenhalve euro per kilo moet de omzet in 2011 zo'n 42.500 euro zijn geweest. Omzet uit bijvangsten niet meegerekend.

Er zit wel weer wat vet op de botten," wil Henk wel kwijt. Maar het geld gaat ook zo weer op aan pacht, salarissen, pensioenopbouw, diesel, onderhoud aan de boten en nieuwe netten. Bovendien: volgend jaar kan het zomaar weer mis zijn, want de ansjovis is een wispelturige vis.

De derde van de drie Bergse A's.

Dat was vroeger niet anders.

Vangstgegevens uit het gemeentearchief van Bergen op Zoom tonen aan dat de vangst per jaar extreem kan verschillen. In 1877 werd er voor 20.000 gulden aan ansjovis geland. In 1878 voor ruim 78.000 gulden. Het jaar daarop was de opbrengst slechts 12.000 gulden. In 1905 was er voor niet meer dan 2.000 gulden buit. Het jaar daarop voor 54.000 gulden.

Voor de primitieve vissers blijft er niets over

De opbrengsten zijn sterk afhankelijk van de watertemperatuur en de aanwezigheid van plankton. Windrichting speelt ook een rol. "Het kan best dat er vis in de Oosterschelde zit. Maar als de wind in een seizoen overwegend uit het Noordoosten komt, kan de vis best in een andere hoek zitten. Ook vermoeden ze negatieve invloed van de Deltawerken. "Minder stroming en minder waterverplaatsing, zodat er tegenwoordig minder water op de plaat staat, zouden een rol kunnen spelen," vermoedt Henk. Tenslotte is het zeewater tegenwoordig minder voedzaam en is er door inpolderingen in de afgelopen eeuw veel minder ondiepe visgrond beschikbaar."

Cor, Corné en Henk: de laatste weervissers.

Tussenhandel uitgeschakeld

Naar de exacte oorzaken van de sterk wisselende vangsten kunnen de Bergse ansjovissers alleen maar gissen. "Kijk," zegt, Henk, "als het tegenzit met de kabeljauw- of haringvangst vertrekt er direct een onderzoekschip met wetenschappers naar zee. Wij zijn de enigen die op ansjovis vissen. Alleen wij komen met vangstgegevens terug."

Voor weervisserij moet de ansjovisvisser gewoon engelen-geduld hebben, weet schoonvader Cor. "Zeker in vergelijking met de visserij van tegenwoordig. Dat is een en al jagen en jakkeren met technische hulpmiddelen zoals fish finders." Hij moet er weinig van hebben. "Kijk naar al die fabrieksschepen die de visrechten opkopen en rond Afrika alles leegvissen. Voor de primitieve lokale vissers blijft niets over. Het moet allemaal snel en efficiënt. Daar doen wij niet aan."

Ze houden het hoofd boven water door rondom het anjosvis-seizoen op het Zoommeer op paling te vissen. "Maar," zegt Henk, "dankzij de aalverordening is dat ook al minder. Het is dat ze zonder tussenhandel rechtstreeks aan huis verkopen en onder hun klanten een goede reputatie hebben opgebouwd, anders was het misschien al eerder gedaan met de Van Dordtse vishandel. Als ze eenmaal ansjovis aan land brengen, dan wordt er in de benedenwoning aan de Artilleriestraat nog net niet om gevochten. Wat overblijft gaat naar de visafslag."

De afgelopen jaren was het nog maar nauwelijks op te brengen. Zoon Corné: "Als we de kosten niet meer kunnen dekken en er alleen nog maar geld bij moet, dan stoppen we."

Vooralsnog houden de mannen stand. Aangemoedigd door enthousiaste Bergenaren die soms al drie uur voordat de vis wordt aangeland in de rij staan voor een pondje Zeeuwse ansjovis.

Industrieel erfgoed

In de jaren zeventig waren er nog zo'n zes bedrijven actief op de Oosterschelde. Het kan dus snel bergafwaarts gaan. Enige tijd terug is binnen een organisatie voor behoud van industrieel erfgoed de Stichting Behoud Weervisserij opgericht. Doel: deze oervorm van duurzame visserij voor de toekomst behouden; de vismethode met weren of waarden - vandaar de naam weervisserij - is uniek in Nederland. De aanblik van staken in de Oosterschelde en mannen in waadpakken die ambachtelijk vissen mag volgens de initiatiefnemers niet verloren gaan.

Er komt nu af en toe wat subsidiegeld vrij om bestaande weren te restaureren en er is een plan gelanceerd om nieuwe weren aan te leggen en toeristen kennis te laten maken met de weervisserij.

Vader Cor wil nog van geen wijken weten. Hij ging al mee vissen toen hij nog op de lagere school zat. "Als we thuis kwamen, moesten we meteen aan boord. Eenmaal visser altijd visser, het zit in het bloed. Bovendien: wat moeten we anders?"

Oosterse vangstechniek

Weer vissers leggen op een zandplaat van staken een kilometerlang 'zijnet' aan, die eindigt in een V-vormige fuik. Rond de V-vormige staken is een net bevestigd. Ansjovis, makreel en geep die met het water meekomt komt achter de door stroming 'trillende' stokken terecht als het water gaat ebben. De schrikachtige vis laat zich zo langs de kilometerslange staken richting de fuik leiden. Zo komen ze in de punt terecht waar ze blijven rondzwemmen. De vis wordt door twee mannen met een drijfnet verder de fuik ingedreven en in een groot uitgevallen en verzwaard schepnet opgevangen. De herkomst van de vismethode is nooit achterhaald, maar volgens de overlevering is hij in de zeventiende eeuw vanuit het oosten met zeevaarders meegekomen.

Documentaire en boek

De documentaire *Verdronken land, 'de laatste weer-vissers'* is verkrijgbaar bij:

tbsProductions / SoMMedia

info@verdronkenland.eu

telefoon: 040-7074130

www.verdronkenland.eu

Ook in het Nederlands Viskookboek (ISBN: 9789048809813) wordt in tekst en beeld aandacht besteed aan deze bijzondere vorm van visserij.

